

Z E N E.

A SCHOLA CANTORUM SABANIENSIS

estjének már a műsora is elárulta, hogy itt nem megszokott hangversenyről van szó. A szerzők nevei — a katolikus zeneirodalom legnagyobbjai — szerényen húzódnak meg «Az Úr dicsősége», «Angyali üdvözet», «Olajfák hegyén» stb. műcímek mellett. *Werner Alajosnak* az énekkar nagyérdemű lelkes papkarmesterének és megteremtőjének még a neve sem szerepel sehol. Ehelyett a schola cantorum-ok ősi intézményéről kapunk rövid ismertetést. Csengő hangú fiúiskák énekiskolái voltak ezek, amelyeket a katakombák sötétségéből győzelemre, napfényre jutott római Egyház teremtett a bazilikák tövében. Mivel ezek az iskolák, — ahol a XVII. századig a zeneművészet minden ágát tanították — internátussal is egybe voltak kötve, elnevezték őket konzervatóriumoknak, mely elnevezést még a mai zeneiskolák is megtartották. A szombathelyi schola cantorum ősi tradíciókat követ. Az egyházi zenében még a XVIII. században sem engedtek nőket az énekkarba, hanem a szopránszólamokat fiúkkal énekellették. Az üde, tiszta, hűvös csengésű gyermekhangok teljesen megfeleltek a személyfeletti egyházi stílusnak. *Werner Alajos* fáradhatatlan munkával szervezte meg különféle szombathelyi fiúiskolákból és felnőttekből összeválogatott kórusát. Fehér-piros egyházi uniformisában szép képet nyújtott az ünnepiesen felvonuló, mintegy száztagú énekkar, de az a komoly, művészi teljesítmény, amit nyújtott,

minden várakozást felülmúlt. Biztos intonáció, finom árnyalások, igazi római stílusú pontos deklamáció, gyönyörű összhatások, a melódiavonalak plasztikus vezetése éppen olyan erősségük, mint a szigorúan fegyelmezett keretekben mély intenzitású drámai mozgalmasság, extatikus lendület. Csakis ilyen stílusos előadásban fogjuk fel teljesen a Palestrina-stílus eszményi klasszicitását. A lángész következetessége és energiája él ebben a művészetben, a legmagasabb kultúra, amely a legrövidebb úton, a legegyszerűbb eszközökkel fejezi ki a legmagasabbat, amely a lélek mély szívére is tompítót tesz az egyházi szellem a tiszta áhitat és az eszményien szép vonal javára. *Rafael Madonnáinak* átszellemült, angyali bája, az északolaszországi renaissance templomok tiszta harmoniája állnak ezekhez, a minden legkisebb részletükben kiegyensúlyozott művekhez a legközelebb. *Orlandus Lassus*, *Victoria* már szubjektív, sötétebb színekben gazdagabb és mozgalmasabb kórusai is teljes mértékben érvényesültek a gondosan kidolgozott előadásban.

Büszkék lehetünk erre az új magyar egyházi kórusra, amely méltó utódja a régi híres scholáknak. De ilyen énekkar is csak úgy jöhetett létre, hogy talaját már előzőleg megmunkálta a Palestrina kultuszában és a magyar népzeneben felvirágozott új magyar katolikus zeneművészet. Ez a felvirágzás hozta meg gyümölcsét a régi nagy mesterek megértésében és tolmácsolásában is. *Werner Alajos* énekkara ennek egyik legszébb tanubizonyítéka.

Korunk legnagyobb német karmestere Furtwängler először vezényelte az idén a magyar filharmonikusokat. Bármilyen magasrendű s valóban kivételes élmény volt ez a hangverseny, megértette velünk azt is, hogy Furtwängler jelentősége miért szorul háttérbe Toscanini mellett. Toscanini igazi klasszikus művész, aki a legnagyobb ellenszenvvel viseltetik minden túlzó vagy zenénkívüli felfogással szemben: hogy érzelemmel, belemagyarázásokkal itassanak át olyasmit, ami lényegében a tiszta vonal és formaszépség. A zene szent ősfarmáinak a leghívebb őrizője ő, aki egyik legtisztább képviselője a latin szellem mai világjelentőségének és kiterjeszkedésének, tehát korunk művészi eszményeihez is közelebb áll, mint a lényegében romantikus Furtwängler. Utóbbi rögtön elárulja a német művész magatartását, akinél minden filozófiai szemléletbe megy át, aki ha nem is rendelkezik Toscanini természetadta zsenialitásával, ezt bőven pótolja nagy kultúrájával, összefogó erejével, a művek szellemi lényegének költői eszmei tartalmának kivésésével. *Brahms* Haydn variációiban, *Strauss* «Halál és megdicsőülés» c. szimfonikus költeményében, *Wagner* «Mesterdalnok-nyitány»-ában és *Beethoven* V. szimfoniájában bőven nyílt alkalma ezeknek a romantikus tulajdonságoknak az érvényesítésére, ahol a vitális erők helyett mindenkor az idealizálás, a művek benső tartalmának végső átszellemesítése játssza a főszerepet. Dinamikájának csodálatos gazdagsága, fokozatos emelkedések magával ragadó ereje és a pianissimók földöntúli anyagtalansága mind ezt a célt szolgálják. Furtwängler dirigálásában különösen feltűnik, hogy mennyire elősegíti a zene megértését a tolmácsoláshoz hozzátartozó mozdulatok, gesztusok látása. Ahogy balkezének lágyan hul-

lámzó mozdulatával egy diminuendot kirajzol a levegőben, ahogy finom ujjainak egy-egy rezdülése nyomán a messze távolba hangzik ki a végső akkord, ahogy minden csepp vérével, idegszálával együttmúzsikál a zenekarával ez látványnak is külön esztétikai gyönyörűség. Furtwängler híres műsorszámában, az V. szimfóniában a romantikus Beethovennek teljesebb interpretálását el sem képzelhetjük. Nem a nagy építőt látja benne, hanem az egetostromló titáni vonásokat, ahol metafizikai víziók mossák el a formák körvonalait. Milyen érdekes volna ilyen nagy karmester tolmácsolásában hazájának mai zeneszerzőitől is hallani valamit. Miért nem lehetett volna ezekből legálább egyet műsorára tűzni? A múlt század nagy karmesterei (Bülow, Liszt, majd Weingartner stb.) ugyan csak propagálták kortársaikat. Csak éppen ma nem volna kit propagálni a nagy német zenekultúrában?

*

A magyar Operabarátok Egyesülete is kivette részét *Dohnányi Ernő* ünneplésében. Az 1922-ben bemutatott romantikus operája «A vajda tornya» került új betanulásban és díszletezésben és rendezésben színre. Ma már világosan tűnnek ki a mű igazi értékei, már maga a drámai szöveg, az ősi ballada-téma, így, székellyföldre való átplántálásában, a szép stílusos, külső keretekben sem tévesztheti hatását. Iva, a szép székelly asszony tragikus sorsa, amely oly megkapó ellentétben áll napsugaras, szeretettől túlaradó lényével, Emelka, akinek Tarját minden áron elnyerni akaró titkos, féltékeny szerelme indítja el Ivát végzetes útján, az ősz vajda, aki népéért kénytelen vállalni a borzalmas feladatot, hogy sajátkezüleg falazza be szeretett menyét, a szerelméért esküt szegő Kund, mind kitűnő drámai alakok.

Iva utolsó kívánsága a vajdától, hogy hagyjon a könnyei számára csatornát — «hisz az asszony könnyen sír s az vagyok én is: asszony.» — Az asszonyi könnyekből, az asszonyi önfeláldozásból üdítő, kristálytisztá forrás fakad, amely megmenti a halódó székely népet és meghozza számukra a felszabadítást.

Dohnányi zenéje ezt a szöveget legmélyebben a lírai részeiben ragadja meg. A wagneri zenedrámái deklamálás ilyen helyeknél, mint Iva áriái, a Tarjánnal énekelt búcsú szárnyaló énekké, meleg szívek tolmácsolójává emelkedik. Emelka keményszívű, gögös lényét viszont az élesen kivésett drámai énekbeszéd hozza jobban érvényre, amely csak a szép szövődésben és akkor ível föl melegebb melódiába, midőn végre bevállhatja Tarjánnak szerelmét. Még a befejezés drámai jelenetét is átszővi valami lágy líraiság, mintha Iva költői, bájos alakja elhaló búcsújában átragyogná, enyhítené a körülvevő sötétséget. Ilyen helyeken érvényesül legjobban Dohnányi melódikus invenciója, zenekarának romantikus színessége, amely kárpótol bennünket a sötét tragédia elementáris erejű és szenvedélyű ábrázolásáért.

Formában és stílusban sok érdekes kísérletet mutat a mű zenéje, de mindez nem rontja le értékét és jellegzetességét arra az átmeneti stílusra, amelyet Dohnányi művészete, mint összekötő kapocs képvisel a színmagyar ősi talajból sarjadt új magyar zenedrámái úttörései és a múlt század romantikája felé orientálódó törekvések között.

A művet, amely befejezésében sokat nyert az újonnan hozzákomponált nagy zárókórossal, kitűnő előadásban hallottuk. Különösen jó a két női szereplő. *Rigó Magda* Iva szerepében pompásan megállta a helyét a régi előadás egyik főerőssége, a kiérett művészettel alakító Budanovits Mária (Emelka) mellett. *Rössler* egyéniségéhez jól illett Tarján szerepe, Losonczy (Kund), Székely (a vajda), Halmos (a kobzos) is kivették részüket a felújítás sikeréből. — A zenekart *Ferencsik János* mindig jobban elmélyülő és helyenként meglepően finom kidolgozással vezette. *Oláh Gusztáv* és *Nádasdy Kálmán* együttes munkája a díszletezés és rendezés terén hiánytalanul sikerült.

Prahács Margit.

KÉPZŐMŰVÉSZET.

RIPPL-RÓNAI.

Az Ernst-Múzeum termeiben, mint valami mesebeli, dús illatú kert, bontakozott ki egy halott magyar festőzseni világa. Számra csak nagyon kis része annak, ami utána maradt, mint művészi kultúránknak ma már történeti értékanyaga, de minden égtája elővillant, minden fejezete szóhoz jutott benne az útnak, amely a szelíd hajlatú somogyi domboktól, a kaposi tanítóházból Páris forgatagába és onnan vissza vezetett.

Tíz éve, hogy Kaposvár főterén a novemberi borulatban ott állt *Rippl-Rónai* József ravatala s testét átvette a föld, amely szülte s amelyhez túl minden messzirevaló kanyarodáson, lényének alapszerkezetével, tempós nyugalomával, a dunántúli lélek derült életszemléletével tartozott. E dátum alkalmából, amely csak az élők számára tíz elrohant és nyomot hagyó év *Rippl-Rónai* művei fölött az álló idő rejtelmét mutatja: rendezte a kiállítást *Petrovics Elek*.

A közgyűjtemények mindennap hozzáférhető darabjait figyelmen

kívül hagyva, az anyag magántulajdonból előkerült képek és rajzok gyülekezete volt. Elsősorban, a művek többségét tekintve, igen helyesen annak az időnek hangsúlyozásával, amely a kevéssé ismert párisi éveket s a hazatelepedés első szakaszát jelenti. Évszám dolgában «A pontaveni kocsmában» című, nehéz és sötét festékmasszákat hordozó, még a Munkácsy melletti tanonckodásról beszélő genre volt az anyag egyik szélső pontja. A másik a fehérhajú Rippl-Rónai hattyúdala, a megrázó, rembrandti lirájú fekete-sapkás önarckép. Ami közbül van, az egy őseréjű tehetség kibontakozása és gazdag aratása, Rippl-Rónai oeuvre-jének a festői előadás sokféleségével szélesen elterülő látványa, amelyre a kiállítás végig jellemző módon utalt. A fejlődés, helyesebben a változás menetében idézte azt a művészt, aki a «degranciásabb» magyar mester, akinek képein azonban a párisi szellem és kellem, halkság és finomság sajátos hangsúlyokat kap, új izekkel telik meg a somogyi naptól, a népművészet keleti élénkségű színeitől s legfőképpen persze az ő magyarul rezonáló egyéniségétől.

Aki ily átfogó gyűjteményben még nem találkozott Rippl-Rónai művészetével, az egyéb vonások mellett a tudás könnyed biztonságát figyelhette meg, mint közös vonását a különböző időből való és különböző technikai eszközökkel készült képeknek. A tuss- és ceruzarajznak, az olajfestékbe mártott ecsetnek és pasztellkrétának ez a fölényes biztonsága azonban nem üres bravúr fitogtatott, hanem más-más művészi élményből, megfigyelésből, érzésállapotból fakadó közléseket szolgáltat. Oly nyelven, amely a festőműhelyekben uralkodó előadásmódoktól fölötté eltérően kezdett alakulni a múlt század végén Párisban, közvetlenül bekapcsolódva a Manet, Monet, Renoir, Degas, Pissaro-féle nemzedék, a nagy impresszionisták eredményeibe s egyszersmind újabb lépést jelentve. Ez a nyelv, amelynek alakulásánál Rippl-Rónai nem néző volt, hanem közreműködő, a látáskultúra számára ma természetes és közérthető. Akkor azonban, amikor a hazalátogató Rippl-Rónai újra és újra bemutatkozott vele, makacs és heves ellenállásra talált. Nem lenne hihető, ha feljegyzések, kortársak nem tanúsítanák, hogy részben viccnek tartották, részben blöffnek és értelmetlenségnek. Nemcsak a közönség köreiből, hanem «szakmai» oldalról is, a festők túlnyomó táborában.

Rippl-Rónai az intimitások művésze, a festői oldalról megragadott, de nem mindig csupán optikai érdekességeket nyújtó életjelenségek lírikusa. Képei abból a világból születtek, amely körülvette. Ha műveit hiánytalanul lehetne összegyűjteni, azoknak alapján, kezdve a nehéz küzdelmekről, a felderült éveken, a növekvő hírnéven át az elmúlásig, pontosan, szinte lépésről-lépésre lehetne megírni életrajzát. Az ily gyűjtemény rengeteg számú képein és rajzlapjain ott vannak mindazok a színterek, ahol Rippl-Rónai hosszabb-rövidebb ideig tartózkodott, tisztán művészi érdeklődését foglalkoztató motívumokkal, aztán azoknak alakjaival, akikhez a festői érdeklődésen túl emberi kapcsolatok is fűzték. Ott van a párisi boulevard nyüzsgése és a somogyi mezők nyári színessége, párisi barátai, a szobrász Maillol, a festő Vuillard, az angol Knowles-házaspár, Sima Ferenc képviselő, akinek lakásán első pesti kiállítását rendezte. Ott vannak a meghitt szobasarkok, virágcsendéletek, egyre visszatérő témaként anyja, apja és Lazarine, a mintafeleség, a bölcs nyugalmú Piacek bácsi, a különböző ékköves, fátýolos, fedett nyakú, meztelen vállú, érdekes, finom és izgató szépségek sora, a francia internáltság alakjai, az önképmások galériája és még sok minden, töméntelen változatban.

Az a kérdés aztán bő tanulmányra ad alkalmat, hogy a sokarcú és hullámzó valóságból, a természetből vett jelenségek miként alakulnak képpé, mikor mit hangsúlyoz rajtuk Rippl-Rónai. Vannak képek, amelyeknek nincs egyéb céljuk, mint hatni raffináltan összehangolt, vagy erős ellentétbe állított színek érzékletességével. Máskor az érzékletes hatás mellett, amely, vérbeli festő lévén, nála sohasem hiányozhat, a kép bensőséges hangulathordozója, amire somogyi interieurjei, alakkal és alak nélkül is, a legbeszéde-sebb példák. Aztán a karakter, a lélek sugárzását árasztó fejtanulmányok, az arcképek, amelyeknek anyaga kezdetben is gyakran, utolsó korszakában pedig kizárólag a pasztellkréta. Ez a bársonyos, légies finomságok éreztetésére alkalmas anyag, amelynek művészi kiaknázásával Rippl-Rónai a pasztelltechnika magyar úttörője s egyben klasszikusa. Amint letelepszik Kaposváron (1904) s minél jobban távolodnak a párisi évek és élmények, a színskálája is annál szembeötlőbben változik. A szürke tónusfátyol, a letompított harmóniák, bizonyos képeinek barna foltjai, fekete kontúrjai, amelyek nyilván küzdelmes életkörülményeivel is összefüggenek, elmaradnak s helyüket élénken világító, telt és meleg színakkordok foglalják el. A szín intenzív erejét hangsúlyozva, művészetben ekkor áll elő az a fordulat, amelynek következménye egyben francia kultúrájának magyar ötvöződése.

Felfogást, stílust tekintve impresszionista volt Rippl-Rónai? Vannak nézetek, főleg újabban, amelyek szerint nem az volt. Mások viszont, ha Rippl-Rónairól van szó, rögtön és mindent megmagyarázóan, a problémát elintézettnak minősítve, impresszionizmust emlegetnek. A dolog kétségkívül nem oly egyszerű, ahogyan ezt a merev rendszerezések barátai, a terminológiákra esküdők gondolják. Az tény, hogy Rippl-Rónai egykor impresszionistának nevezte magát. Oly festőnek, aki a világ, a természet valamely jelenségét nem a tárgyi jellemzés hűségével, a pozitív leírás részletességével adja, hanem azt összefoglaló egységben látja, az általa keltett benyomást adja vissza a lényeges jegyekre szorítókozó, leegyszerűsítő előadás eszközével.

A kritika számára a művésztől nyert elméleti magyarázatok esetében is persze a döntő az, hogy mit mondanak a művei. Ezeket vizsgálva, a kérdés, vagyis Rippl-Rónai festészetének és grafikájának viszonya az impresszionizmushoz, szerintünk aszerint módosul, hogy melyik korszakáról, illetve melyik korszakának mily alkotásairól van szó. Ezek alapján érdekes, hogy munkásságának a háború alatt kezdődő fejezete, utolsó tíz éve a «degimpresszionistább», s éppen párisi korszaka az, amelyet nem lehet, helyesebben csak igen kevéssé lehet ilyennek nevezni. Ekkor oly képek egész sorozatait alkotja, amelyekről a valóságszeletnek, a jelenségnek a körvonal, a termélységet is éreztető dekoratív folt nyelvén történő határozott átkomponáltsága olvasható le. A kiállításon e stílus jellemző darabja volt például a «Karcú nő vázával» (1891), vagy az «Apám és anyám negyvenéves házasság után» (1897). Ugyancsak a párisi időkből való azonban a Renoir-ösztönzést mutató «Pettyesruhás francia nő», vagy az appartfinomságú, a kartonlapra szinte odalehelt «Cleo de Merode rokona» (1901), amelyeket ha valaki nem soroz az impresszionista festés területére, akkor őszintén szólva, nem tudom, mit tart annak.

Maradva Cleo de Merode rokonánál, ez a kép is, sok más társával együtt, arról tanuskodik, hogy az impresszionista stílus Rippl-Rónainál természetesen egyéni formát ölt. Mindenesetre tévedés lenne azt hinni, amit e valamikor forradalmi levegőjű korstílusról hisznek a doktrinér félre-

magyarázók és tájékozatlanok, hogy az élő vagy tárgyi modell egyszerűen csak afféle pillanatnyi gyorsfelvételnélkül kerül vászonra, hogy benyomásokat adva a festő, mint valami hibátlan gépezet, csak visszaadja, «reprodukálja» a létezőt s a természet és a kép között úgy áll, oly közömbösen, mint két utca között az átjáróház kapuja. Az igazság az, hogy minden látszólagos könnyedség, s az «egyszerre festés» frissessége mögött ott van a modell problémáját, a forma- és színjelenséget tanulmányozó pillanatok feszültsége, a művészi mérlegelés és válogatás. Ott van a festő ízlése, vérmérséklete, életérzése és képzelete. Mindez együttvéve játszik közre, tudatosan és ösztönösen a képalkotó folyamatban s a reális jelenségnek bizonyos átszűrtségét idézi elő. Miután Rippl-Rónai képzelete dekoratív természetű, annak jelenléte, szerepe hol többé, hol kevésbé, de mindig beleszól képeinek jellemébe. Az eredmény a Rippl-Rónai-féle áthangszerelt valóság. Az eredmény, hogy Cleo de Merode rokona a hajába tűzött rózsával, egész bizonyosan az életben is lefegyverző fin de siècle - szépség volt, de úgy, ahogyan Rippl-Rónai képén él, még szebb. Piacek bácsi a maga kisvárosi jellegzetességével, a kaposi utcán is föltétlenül kedves, eredeti adottság volt, de egyenesen csodálatos öreg, a regék kortalan nagyapója, ahogyan Rippl-Rónai képén ül és pöfékel.

Volt egy rövid korszak, közvetlenül a háború előtt, amikor a dekoratív íz nemcsak fűszerezte a művész mondanivalóit, hanem az ily hatás öncélú lett. Apró színfoltokat rakott ekkor egymás mellé s a kép sikyszerű felfogásával, mozaikra, szőnyegre emlékeztető kompozícióival jó messzire távolodott a természettől. Munkásságának ez a festői tartalomban tagadhatatlanul felhigult fejezete azonban csak páréves intermezzo, amelynek megszűnésében nyilván a háborúval, a francia internáltsággal, a felkavart és égő világgal rázúduló élményeknek is részük volt. Az eltávolodást, a meglazult kapcsolatokat újra a valósággal, a természettel való benső, közvetlen viszony váltja fel. Ismét az innen kapott benyomásokból táplálkozik művészete, főleg somogyi tájak, balatoni ragyogások színélményeit festve s női fejeket, a pasztellkréta árnyalatgazdag, szellemes kezelésével, őszülő fejjel, de trubadúri szívvel.

Rippl-Rónai művészetének impresszionista s egyszersmind a post-impresszionizmusra tartozó törekvésével és értékeivel nemcsak a magyar festészetben mutatott új utakra. Nemzetközi viszonylatban is oly valaki, aki a századforduló idején Párisban, a Bonnard, Vuillard, Maurice Denis, Roussel-féle festővonal tagjaként az élen járó művészek egyike. Emberi alakja az idő filmszalagján minden évvel messzebbre távolodik. Műveinek szépségét, jelentőségét azonban ez a távolodás nemhogy tompítaná, hanem egyre nemesebbé és teljesebbé érleli. Egyre tisztább vonalakkal, biztosabb és szélesebb alapon rajzolódik ki róla az, ami valamikor csak kevesek sejtése, felismerése volt, hogy helye ott van a magyar festés legnagyobbjai közt.

Dömötör István.

TORMAY CÉCILE-SZOBA A „MANSZ” SZÉKHÁZÁBAN.

SOKSZOR a tárgyakban is lelket sejtenek, mozdulatlan, néma mélyükön rejtelmes rezdüléseket fürkésznek túlérzékeny lelkek. Lehet, hogy csak a maguk túlhabzó érzelmességét árasztják át rájuk, de az tagadhatlan, hogy a környezet sokszor átvesz valamit azoknak a lelkéből, akikkel tartósan együtt él. Ha ez a lélek kivételes erejű, magasabbrendű lélek, állandó érintése föltétlenül nyomot hagy a tárgyakon is. Megnemesíti, átfinomítja, fellelkesíti őket és mikor végleg eltávozik közülök, közöttük hagyja élő szellemének egy darabját, régi önmagának visszfényét tükrözteti bennük. Kedves használati tárgyain sose hül ki kezének melege. A tükrökből az arcéle néz ki. A lámpák sugara szeme fényében törik meg. A könyvek lapjai rajtuk felejtett álmait őrzik. Minden kis zúgnak, szögletnek megvan a maga kísértő árnya, amelyekből lassan az elköltözött élő alakja tevődik össze. Több ez, mint emlék. Ez már csaknem az életnek bennünk újra testet öltő szuggesztíója.

Csaknem a személyes jelenlétnek ezt a lenyügöző szuggesztivitását érezzük, ha belépünk a MANSz székházában az immár készen álló Tormay Cécile-szobába. Szinte nem akarunk hinni a szemünknek. Mintha valóban itt járnánk a régi Kőfaragó-utcai lakás meghitt dolgozószobájában, amely nélkül szinte elképzelhetetlen volt Tormay Cécile. A megszólalásig olyan minden, mint volt úgy, hogy most ezt a szobát nem tudjuk elképzelni Tormay Cécile nélkül. Nem tudjuk elhinni, hogy üres a szék az íróasztalánál. Szinte látjuk cigarettája kék füstjét. Nem is merünk rá gondolni, hogy a hátsó falra hulló kárpit mögött nincs is ott az alkov s hogy azon túl egy néma sír és a síron túl az örökkévaló végtelenség táru.

Nem, minderre nem merünk, nem is tudunk gondolni. Tormay Cécile nagyszerű lénye titokzatosan itt van ebben a szobában. Itt tartja a lelkéhez nőtt, keze érintését, pillantásának simogatását hordó tárgyak varázsa. És erről a varázslatról, hűséges kísérője, gróf Ambrózy Migazzi Lajosné gondoskodott a Tormay-család és a MANSz Tormay Cécile emlékét hervadatlanul őrző hölgyei segítségével. Az ő lelkében született meg a gondolat, ő váltotta valóra szeretettel, odaadással, energiával. Ő gondoskodott arról, hogy minden az utolsó hajszálig őrizze a Kőfaragó-utcai szoba színét, levegőjét és hangulatát. És csakugyan csodát tudott művelni az eredeti, tökéletes másának megteremtésében.

Különben maga a szoba is nagyon hasonló nagyságra és alakra, és ablakainak elhelyezésére is. Falait ugyanarra a színre festették, mint a Kőfaragó-utcai lakásé volt. A sarokba beépítették Tormay

Cécile régi szép Zsolnay-kályháját. A hátsó falra felkerült az alkovot takaró sötétvörös kárpit. A megszakítatlan belső oldalfalnál Tormay Cecile szép könyvespolca és szekrénye helyezkedett el. A szekrény egyik szárnyának oldalán most is ott az egyszerű vasfeszület és előtte a hólyagos miniatűr lámpácskában — a leghibátlanabb kovácsoltvas az olasz reneszánszból — állandóan ott ég az apró gyertyácska gyöngéd lángja. Minden úgy van, ahogyan Tormay Cécile életében volt, csak a polcok egy részéről hiányzanak a könyvek.

Az íróasztal ott áll a belső ablaknál egészen úgy, mint a régi lakásban. Előtte Tormay Cécile megszokott karosszéke. Rajta két családi arckép, édesapjának és dédapjának arcmása, aztán a kedves, vándor állólámpa, amely lefekvéskor az éjjeli szekrényre költözött, a meghitt kis bijouk, amelyeket annyiszor emleget az írónő, a finom művű kis kínai bronzkutya s a két régi terrakotta angyalfej, amelyeket Firnezből hozott, írószerei úgy, mintha megint asztalához ülve dolgozna.

Az íróasztal mellett a brokáttal leterített asztalka, rajta a két elmaradhatatlan régi imakönyv. Az íróasztal másik végénél a falnál ott van most is a karosszék, amelyre a látogatókat ültette, akiket meghitt beszélgetésre vagy tárgyalásra íróasztalánál fogadott. A karosszék fölött a falon a két ablak között arcképe függ nemesmívű keretben és alatta az aranyozott könyvespolc.

Az ajtó mellett a falnál a magas empire-tükör, előtte asztalkával. Az asztalon plüss-tartóban az a finomívű miniatűr, amelyet Jaschik Álmos készített az Ősi Küldött fedelének díszítésére. A kályha és az alkov közt kis fiókos secretaire áll. Erről is hiányoznak a könyvek. Fölötte gróf Batthyányi Gyula egyik képe, a Régi házhoz készült illusztráció eredetije. A mennyezetről a régi olasz lámpa lóg le. Alatta asztalka, rajta fotografiák között Horthy Miklós kormányzó dedikált arcképe. Az asztal mögött a kis paravan, amelyet régi francia rococo metszetek díszítenek.

A kép teljes. Benne van a hűség az eredetihez. De nem is lehet máskép, hiszen odaadó hűségből fakadt. Rajta van a szeretet, amellyel készült s amelynek melege az élő valóság varázslatával tudja megtölteni ezt a teret és nem engedi, hogy a Tormay Cécile-szoba valaha is holt múzeummá váljék.

— y —

SZIV ÉS LÉLEK.

*Nekem nem mindegy, az én fülemnek,
ha kék liheg vagy kín hörög,
vér csurran vagy arany csörög.*

*Most úr s a világ miatta lázas:
rothaszt a pénz, rothad a vér, —
de nincs baj, míg a lélek él.*

*Nem és nem igaz, hogy ez: a Minden
s hogy minden egyéb hasztalan,
mert úr most a vér és arany.*

*Költők is halnak s új költők kelnek
s százszor szentebb, kibén éled.
szív és lélek, szív és lélek.*

Zalai Fodor Gyula.